

Műszaki Könyvtárosok Tájékoztatója már egy-két év óta a szorosan vett könyvtári tevékenységen túlmenően számos tanulmányban foglalkozott a szakirodalmi dokumentáció és a tájékoztatás más területeinek problémáival. A fejlődés azonban megköveteli, hogy a jövőben a műszaki tájékoztatás országos rendszerének és szervezetének kiépítése során az e munkában érdekeltek széles körű tájékozódást nyerjenek magának a műszaki tájékoztatásnak tudományos, módszertani, szervezeti kérdéseiről. Ilyen kérdések a következők:

- ▶ a szakkönyvtári munka elemzése a hatékonyság növelése érdekében;
- ▶ a szakirodalmi tájékoztatás gépesítésének és automatizálásának problémaköre;
- ▶ az Egyetemes Tizedes Osztályozás rendszerének továbbfejlesztése, más osztályozási rendszerek elméletével való foglalkozás;
- ▶ a műszaki tájékoztatás szakkáderképzésének és továbbképzésének problémaköre;
- ▶ a műszaki fordításügy;
- ▶ a műszaki tudományos kisfilmek dokumentációjának és információjának ügye;
- ▶ vásárokról, kiállításokról, kongresszusokról, konferenciákról szóló szervezett információ megteremtése;
- ▶ a szakajó és szakkönyvkiadás;
- ▶ a műszaki tájékoztatás színvonalproblémái stb., stb.

Ezért határozta el az OMKDK, hogy a társadalmi szükséglet kielégítése céljából a Műszaki Könyvtárosok Tájékoztatóját kibővíti, és az eddigi évi hatszori megjelenés helyett évente tízszer jelenteti meg, vala-

mint egyidejűleg a kibővült feladatoknak megfelelően a lap címét

"TUDOMÁNYOS ÉS MŰSZAKI TÁJÉKOZTATÁS"-ra változtatja. Úgy véljük, hogy ezáltal kiszélesedik a lap olvasótábor, szóhoz jutnak benne a műszaki tájékoztatás szélesebb területein dolgozó szakemberek, és a megjelenő tanulmányok, cikkek, közlemények elő fogják segíteni a műszaki tájékoztatás országos rendszerének és szervezetének fokozatos kiépítését.

Kiadványsorozatunk sikere döntő mértékben függ attól a szilárd és sokoldalú kapcsolattól, ami szerkesztőségünk és olvasóink, valamint a műszaki tájékoztatás területén dolgozó szakemberek között kialakul, attól, hogy a tájékoztatási szervek dolgozói milyen tevékenyen vesznek részt az időszerű kérdések megvitatásában. E kapcsolatok fejlesztése és megerősítése a szerkesztőség egyik igen fontos feladata lesz.

Így született meg 1963-ban a Műszaki Könyvtárosok Tájékoztatójának utód folyóirata, a TMT. Ha az akkori célkitűzéseket megvizsgáljuk, megállapíthatjuk, hogy a TMT – mutatis mutandis – megvalósította őket.

Mint a kiadvány egyik megalapítója, majd 14 éven keresztül felelős, illetve főszerkesztője 1967-ben átadtam a stafétabotot az OMKDK akkori főigazgatójának, Lázár Péternek. Az ez utáni időszakról a következő beszámolóok szólnak.

Jánszky Lajos

(Országos Műszaki Információs Központ és Könyvtár)

A Bolyai-gyűjtemény összkiadása és az Akadémiai könyvtár*

A Bolyai-émlékülés tudós megemlékezései között indokolt arról is beszélni, ami egyáltalán lehetővé teszi az ilyen megemlékezéseket, így a jelen ünnepi ülést is. Ez pedig a tudós (és irodalmi) gyűjtemények őrzése, hozzáférhetősége és feldolgozása. Tíz évvel *Bolyai Appendix* megjelenésének 150. évfordulója, és tíz évvel a születésének 200. évfordulója előtt rendezett emlékülés résztvevői és az érdekeltek nemzetközi közvélemény elégedetten veheti tudomásul: a Bolyai-kéziratgyűjtemény a magyarországi és a romániai közgyűjtemények példás együttműködése folytán – néhány, még elszórtan található kisebb állományt kivételével – együtt van a Magyar Tudományos Akadémia könyvtára kéziratárában, és várja az összkiadást. Pontosabban: a tudományos világ most már várhatja és elvárhatja az összkiadás megindítását.

* Elhangzott Bolyai János születésének 190. évfordulója alkalmából tartott emlékülésen, 1992. december 14-én az Akadémia dísztermében. Az előző Bolyai-redevezényről lásd *Könyvtáros*, 41. köf. 9. sz. 1991. p. 563–565.

Annak az intézménynek a képviselőjében jelentem be ezt, amelyben másfél évszázad alatt kialakult az akadémiai Bolyai-gyűjtemény, benne *Bolyai Farkas* és *János* kéziratok, könyvek, autográfjainak másolatai, relikviái, a rájuk vonatkozó kutatások dokumentumai. Mindezek most már egyesíthetővé váltak a *Maros megyei Könyvtár Teleki–Bolyai bibliotékájában* található Bolyai-gyűjtemény mintegy 30 ezer felvételt tartalmazó, hozzánk eljuttatott mikrofilmmásolatával. E mikrodocumentumok papírhordozóra való átvitele – xeroxozása – ugyancsak elkészült (a Téka részére is).

Érdekes művelődéstörténeti egybeesés, hogy az 1802-ben gróf *Teleki Sámuel* által alapított Teleki Téka utódintézményének gyűjteménye másolat formájában együvé került egy másik Teleki, gróf *Teleki József*, a Magyar Tudós Társaság első "előülője" által 1826-ban életre hívott Akadémiai Könyvtár Bolyai-gyűjteményével. E különgyűjtemény keletkezéséről, tartalmáról, a Bolyai-dokumentumok hanyattatásairól eleddig az első és legátfogóbb áttekintés 1968-ban jelent meg *Fráter Jánosné* munkájaként mint az MTA Könyvtára Kéziratárának katalógusai 4. kötete.

Az akadémiai és a marosvásárhelyi gyűjtemény katalógusa, mihelyst kiegészül a göttingai egyetemi könyvtárban található Bolyai-dokumentumok bibliográfiai leírásaival, illetve a még feltárandó dokumentumok várható könyvészeti hozadékával, egy teljes körű Bolyai-katalógus lehetőségét és ígértét hordozza magában. Ehhez ugyan még többévi munkára van szükség, de az alapozás immár befejeződött. E munka fontosabb előzményei között említem meg a marosvásárhelyi mikrofilmek megküldését az Akadémiai Könyvtárnak, amit a 60-as évek elején *Gheorghe Vanceanu* akadémikus kezdeményezett. Ennek folytatása és betetőzése az a komplex mikrofilmzési és xeroxozási közös program volt, amelynek keretében 1991–92-ben lehetővé vált mintegy másfél évszázad után a Bolyai-kutatás és -kiadás egységes bázisának létrehozása. E program végrehajtásában – természetesen – többen is részt vettek, általában sok-sok fáradságos és nem látványos aprómunkával. Itt és most azonban csak két személyt említek meg, akik nélkül aligha lett volna megvalósítható a több évtized óta időszerű feladat: *Dumitru Poptamas*, a marosvásárhelyi Biblioteca Judeteana igazgatója és *Nagy Ferenc*, a Bolyai János-alapítvány kuratóriumának ügyvezető elnöke.

Claude Lévi-Strauss francia antropológus-akadémikus mondotta egy nyilatkozatában: ha világhatalmasztó esetén csak egyetlen intézményt lehetne megmenteni, hogy a Föld új népeisége tudjon előtörténetéről, annak egy könyvtárnak kellene lennie, mert benne sűrűsödnek legteljesebben a világról szóló ismeretek. E látomás egy-egy gyűjtemény könyvtárban való túlélésére vonatkoztatva mindenképpen valós.

Az ismert "habent sua..." mondás fokozottan igaz a kéziratokra, s nem kivétel ez alól a Bolyai-gyűjtemény sem, amely ugyan – Párizs jelmondatával szólva – "fluctuat nec mergitur", hánykolódott, de nem süllyedt el, napjainkra pedig révbe ért.

Néhány mondat erejéig most románra fordítom a szót a hivatalos romániai vendégek üdvözlésére. Ez az üdvözlés lényegében felvázolja a Bolyai-összkiadás magyar–román együttműködésben való megvalósításának lehetőségét.

"Domnule Director al Centrului Cultural Român din Budapesta, Domnule Primar și Vice-primar din Tîrgu-Mureș! Ne pare foarte bine că ați binevoit să participați la sesiunea comemorativă Bolyai organizată de către Fundația Bolyai János și de Biblioteca Academiei de Științe Maghiare. Datorită cooperării între cele două biblioteci posesoare de colecția Bolyai, Biblioteca Județeană din Tîrgu-Mureș, respectiv Colecția Teleki–Bolyai și Biblioteca Academiei Maghiare, a luat naștere pe baza documentării cercetărilor Bolyai și s-au creat condițiile ediției critice. Ediția critică va fi la rîndul ei rezultatul unei colabo – rări internaționale, avînd ca bază cele două biblioteci sus amintite."

(A Budapesti Román Kulturális Központ igazgatója, a marosvásárhelyi polgármester és alpolgármester részére. Tisztelt Uraim! Örömmel töltött el, hogy részt vettek a Bolyai János-alapítvány és a Magyar Tudományos Akadémia Könyvtára által, Bolyai emlékére rendezett ünnepségen. A két könyvtár, a marosvásárhelyi Teleki Gyűjtemény és a

Magyar Tudományos Akadémia Bolyai Könyvtára együttműködésével a meglévő dokumentumokból kialakul a kritikai kiadás lehetősége.)

A tervezett és elindítását illetően most már elérhető közelségben látszó Bolyai-összkiadás két bázisintézménye a két possessor könyvtár lenne. Szellemi kiadóként ők jegyeznék a kiadást széles körű nemzetközi kutatógárda részvételével, mindegyik a két ország kutatóival. Az MTA Könyvtára szolgálhatna a kiadás műhelyül.

A Bolyai János-alapítvány kuratóriuma a gyűjtemény közkinccsre vételét és a hozzá kapcsolódó kiadványi tevékenységet a következő sorrendben indítaná:

1. Bolyai-bibliográfia
2. Bolyai János kérvénye János főherceghez, ennek mellékletei, illetve fogalmazványai
3. Bolyai János tanácsai Ferenc József császárnak
4. Bolyai Farkas peregrinációjának dokumentumai
5. Bolyai-levelezés

A Bolyai-összkiadás létrejöttét követően jelenének meg a további kötetek, ma még aligha felmérhető számban, de olyan ütemben, hogy Bolyai János bicentenáriuma az összkiadás befejeződjék, legalábbis túlnyomó részben. Rengeteg és sok irányú feladat megoldása van még hátra e cél elérése érdekében. Az egyesített akadémiai bázisgyűjteményt ki kell egészíteni a még fellelhető szövegyűjteményekkel, a Bolyai-alapítványnak össze kell hoznia a feldolgozásban részt vevő kutatókat, meg kell teremteni a kiadás "infrastruktúráját" (beleértve a számítógépes alkalmazást).

Bolyai János *Gergely* öccséhez 1857. március 11-én kelt levelében ezt írja: "Annyi tömérdek mondanivalóm volna..."* Kiváltságos feladata a két báziskönyvtárnak és a kutatók széles körének részt vennie ebben a nyitott vállalkozásban, hogy ez a "tömérdek mondanivaló" végre maradéktalanul napvilágot lásson.

* SÁRLÓSKA VINCZE Ernő: Bolyai János házassága a köztudatban és a dokumentumok. = MTA Könyvtárának Közleményei, 23. köt. 1961. p. 12.

Melléklet

Az emlékülés keretében *Németh Judit*, az ELTE fizika-professzora átadta ezen ismertetés szerzőjének édesapja, *Németh László* A két Bolyai c. művének egy eredeti kéziratát.

Az emlékülést *Császár Ákos*, az MTA. Matematikai és Fizikai Tudományok Osztályának elnöke és *Pungor Ernő*, az MTA tagja, tárca nélküli miniszter, az OMFB elnöke vezette.

Bánffy Görgy színművész szavatai még barátságosabbá tették az alkalmat, amelyen részt vett a marosvásárhelyi polgármester és alpolgármester, továbbá a *Budapesti Román Kulturális Központ igazgatója* is.

Az elhangzott előadások:

1. *Császár Ákos* akadémikus: Megnyitó
2. *Szentágothai János* akadémikus: A Bolyai-bicentenáriumi követelményei és Bolyai János helye az Akadémián

3. *Berényi Dénes*, az MTA alelnöke: A Bolyai-díj felújítása
4. *Nagy Ferenc* tudománytörténész: Bolyai János pályája és filozófiai felfedezése
5. *Nagy Győző*: A Bolyaiak városában, a Bolyaiak szellemében
6. *Németh Judit* professor: A Bolyai Kollégium és Németh László
7. *Rózsa György* főigazgató: a Bolyai-gyűjtemény összkiadása és az Akadémiai Könyvtár
8. *Gazda István* tudománytörténész: Az elkészült Bolyai-bibliográfia és Bolyai-ritkaságok reprintben
9. *Ács Tibor* hadtörténész: Bolyai János tanulmányai a Bécsi Mérnökakadémián
10. *Kiss Elemér* marosvásárhelyi matematikaprofesszor: Az Appendix vagy a tér tudománya és Bolyai matematikai műhelye

11. *Weszely Tibor* matematikaprofesszor (Bolyai Farkas Líceum, Marosvásárhely): Bolyai ellentmondásmentességi vizsgálatait és matematikai munkásságának második fele
  12. *Toró Tibor* temesvári fizikaprofesszor: Bolyai János, a fizika geometrizálásának úttörője
  13. *Mandics György* temesvári matematikus, szépíró: Bolyai János erkölcsi arculata és egy emberibb világ igénye
- Az emlékülés Pungor Ernő összegező zárszavával fejeződött be.
- Az ülésen elhangzott előadások a tervek szerint kötetben fognak megjelenni.

Rózsa György
(MTA Könyvtára,
a Bolyai-alapítvány kuratóriumának tagja)

LIBER-szeminárium Pozsonyban

1993. május 2–5-én Pozsonyban rendezték meg a LIBER (Ligue Des Bibliothèques Européennes de Recherche = Európai Tudományos Könyvtárak Szövetsége) újabb szemináriumát. Témája, a könyvtári automatizálás menedzselése, logikusan kapcsolódott a Budapesten, 1992-ben tartott műhelyhez, amely a könyvtári menedzsment általános kérdéseivel foglalkozott. Az Európa Tanács szponzorálásával és a Szlovák Műszaki Könyvtár kifogástalan szervezésében lezajlott szemináriumon (amelyet még az idén Lisszabonban megismételnek a földközi-tengeri régió számára) elsősorban a kelet-közép-európai könyvtárügy képviselői vettek részt, de előadóként vagy érdeklődőként néhány nyugat- és észak-európai kolléga is megjelent.

A műhelymunkát a szokásos megnyitó üdvözlések előzték meg. Így szólt a jelenlévőkhöz *Sigrid Reinitzer*, a LIBER végrehajtó bizottságának tagja, a szlovák Oktatási és Tudományos Minisztérium (*Slaby*) és a Kulturális Minisztérium (*Lang*) képviselője, *Emil Vontorčík*, a Szlovák Könyvtári Egyesület alelnöke és *Ján Gul'a*, a Szlovák Könyvtárosok Egyesülete képviselője.

Első témaként a *könyvtári automatizálás legfőbb szempontjait* vitatták meg. Az alapelvek mellett az automatizálás csapdáira és szűk keresztmetszeteire, a döntési folyamatra, a tervezésre és a megvalósításra hívták fel az előadók (*Anton Bossers* – Pica, Leiden és *Alojz Androvič* – Szlovák Műszaki Könyvtár, Pozsony) a hallgatóság figyelmét. Bossers az információhoz való hozzáféréstől, továbbá a hozzáférés realizálását előmozdító modellek kidolgozásának szükségességéből indult ki. Szólt az amerikai Internet programról, amelyhez 1992 novemberében már 8561 hálózat kapcsolódott világszerte 44 országból. Ez valóban információs "szuper-autópályaként" fog működni. A könyvtárról kialakított koncepciók is változnak ennek következtében: az információ birtoklása helyett az információhoz való hozzáférés kerül előtérbe. Ezért a könyvtári automatizálás az or-

szágos politika ügyévé válik, s a technikai megoldások közvetlen hatással vannak a kiszolgáló társadalmi tevékenységi területekre. Androvič nagy sikert aratott, szellemes előadásában az angol ábécé sorrendjében (címül is ezt választotta: *The alphabet of library automation*) tért ki az automatizálás alapfogalmaira és alapkérdéseire, ráadásul úgy, hogy nem pusztán a betűrend szabályainak tett eleget, hanem a logikai sorrend követelményeinek is.

A második témakör a *könyvtár automatizálásával* foglalkozott. *Irena Sapac* (Egyetemi Könyvtár, Maribor) ismertette a COBISS (Cooperative Online Bibliographic System and Services) nevű, korábban egész Jugoszláviára kiterjedő, most azonban csak Szlovénia könyvtárait átfogó rendszert. Jelenleg 65 könyvtár vesz részt az osztott katalogizálási rendszerben, amelynek szoftverjét a szlovén Kulturális Minisztérium számítástechnikai vállalata dolgozta ki és tartja karban. A rendszerhez most a nemzeti és a tudományos, felsőoktatási könyvtárak tartoznak, de tervezik, hogy az iskolai és a közművelődési könyvtárakat is hamarosan rákötik a hálózatra, sőt a múzeumi gyűjteményeket is. A résztvevők elismeréssel adóztak a szlovén kollégák teljesítményének, ami bebizonyította, hogy megvan a lehetőség egy kis országban is saját szoftverfejlesztéssel megoldani a könyvtári rendszer hálózatba kapcsolt működtetését.

A harmadik témakörbe a *hozzáféréssel* kapcsolatos kérdések tartoztak. *Daniel Buckle*, az OCLC európai képviselője foglalkozott az online katalógusok (OPAC) várható fejlődésével, és kapcsolódásukkal egyéb online szolgáltatásokhoz. A hangsúlyt persze az OCLC szerepére és stratégiájára helyezte. Az OCLC továbbra is meghatározó szerepet kíván játszani a világméretű kibontakozó információs színtéren, és a hagyományos bibliográfiai szolgáltatások mellett a dokumentumellátásba is be kíván kapcsolódni saját szolgáltatásokkal és más ügynökségekkel való kooperáció révén. Nagy lehetőségeket lát